

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2024-20-17B
Rīgā

26.08.2024.

Nr. 6-6/37

Ministru kabinets
pasts@mk.gov.lv

Par aizsargātā lietotāja tiesībām saņemt valsts atbalstu elektroenerģijas rēķinu maksas samazinājumam

Tiesībsargs ir ierosinājis pārbaudes lietu Nr.2024-20-17B par aizsargātā lietotāja tiesībām faktiski saņemt valsts atbalstu elektroenerģijas rēķinu maksas samazinājumam. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz personas ar 1.grupas invaliditāti (turpmāk – iesniedzēja) iesniegumu, kurā norādīts, ka tai ir piešķirts aizsargātā lietotāja atbalsts, taču atbalsts faktiski tika pārtraukts kopš brīža, kad dzīvojamās mājas pārvaldnieks noslēdza elektroenerģijas tirdzniecības līgumu ar tādu elektroenerģijas tirgotāju, kas nesniedz aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu.

Pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 11. panta pirmo un otro daļu, tiesībsarga funkcijas ir veicināt privātpersonas civiltiesību aizsardzību, sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu.

Tiesiskie un faktiskie apstākļi

[1] Iesniedzēja irē dzīvokli sociālajā mājā Rīgā un tās pārvaldnieks ir SIA "Rīgas nami". Iesniedzējai, kā personai ar 1.grupas invaliditāti, ir piešķirts aizsargātā lietotāja atbalsts, kas tika iekļauts ikmēneša rēķinā, bet kopš 2023.gada jūlija mēneša atbalsts vairs faktiski netika saņemts.

Būvniecības valsts kontroles birojs (turpmāk – Birojs) norādīja, ka SIA "Rīgas nami" bija noslēdzis līgumu ar elektroenerģijas tirgotāju SIA "Ignitis Latvija", kurš nesniedza aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu. Kopš š.g. janvāra SIA "Rīgas nami" ir noslēgts jauns elektroenerģijas tirdzniecības līgums ar SIA "Enefit", kurš nodrošina aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu, tādēļ iesniedzēja atbalstu atkal saņem. Iesniedzēja uzsver, ka situācijā, kurā elektroenerģijas

apakšlietotāji ir sociālo dzīvokļu iedzīvotāji, apsaimniekotājam ir svarīgi noslēgt elektroenerģijas tirdzniecības līgumu ar tādu tirgotāju, kurš sniedz aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu, īpaši situācijā, kad cenas kāpj visam, tādēļ saņemt atbalstu, ko sniedz valsts, ir sevišķi būtiski.

[2] **Aizsargātais lietotājs** ir trūcīga vai maznodrošināta ģimene (persona), daudzbērnu ģimene vai ģimene (persona), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti, vai persona ar I invaliditātes grupu, kura izlieto elektroenerģiju savā mājāsaimniecībā pašas vajadzībām (galapatēriņam).¹

2021.gada jūnija Ministru kabineta noteikumu Nr. 345 "Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumi" (turpmāk – Noteikumi) 3.punkts nosaka, ka **aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu** (turpmāk – Pakalpojums) sniedz, aizsargātajam lietotājam piemērojot maksas samazinājumu rēķina summai par elektroenerģiju un sistēmas pakalpojumiem, neiekļaujot tajā pievienotās vērtības nodokli (turpmāk – maksas samazinājums)². Maksas samazinājumu piemēro šādā apmērā:

- 3.1. trūcīgai vai maznodrošinātai mājāsaimniecībai (personai) – 20 euro;
- 3.2. ģimenei (personai), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti, – 20 euro;
- 3.3. personai ar I invaliditātes grupu vai tās aizgādnim – 20 euro;
- 3.4. daudzbērnu ģimenei – 25 euro.

Saskaņā ar Noteikumu 2.punktu "Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu ir pienākums sniegt elektroenerģijas tirgotājam, kurš sniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu vairāk nekā desmit tūkstošiem mājāsaimniecības lietotāju. Elektroenerģijas tirgotājs, kura mājāsaimniecības lietotāju skaits ir mazāks nekā desmit tūkstoši, pakalpojumu sniedz brīvprātīgi." Šī Noteikumu punkta redakcija tika grozīta ar 2022.gada 13.decembra Ministru kabineta noteikumiem Nr.789 "Grozījumi Ministru kabineta 2021. gada 1. jūnija noteikumos Nr. 345 "Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumi" (turpmāk – Grozījumi), paplašinot elektroenerģijas tirgotāju loku, kuriem ir pienākums sniegt Pakalpojumu, vienlaikus nenosakot par pienākumu to sniegt visiem elektroenerģijas tirgotājiem.

Noteikumu mērķis ir enerģētiskās nabadzības risku mazināšana un precīza, efektīva valsts budžeta līdzekļu kontrole. Aizsargāto lietotāju atbalsta instruments ir nozīmīgs nabadzības un sociālās atstumtības riskus mazinošs rīks. Savukārt tiesību uz sociālo nodrošinājumu mērķis ir, cik vien tas iespējams, kalpot cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai.

¹ Elektroenerģijas tirgus likuma 1.panta otrās daļas 2.punkts;

² Tiesībsarga piezīme. Maksas samazinājums tulkojams arī kā aizsargātā lietotāja atbalsts;

[3] Elektroenerģijas tirgus likuma 33.¹ panta pirmā daļa paredz, ka "Aizsargātajam lietotājam viena elektroenerģijas tirdzniecības līguma ietvaros ir tiesības saņemt aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu."

Ja aizsargātais lietotājs ir līgumslēdzējs, lai saņemtu Pakalpojumu, tam nav jāpiesakās pie Pakalpojuma sniedzēja, jo personu dati ir iekļauti aizsargātā lietotāja datu informācijas sistēmā (turpmāk – ALDIS), kas atvieglo aizsargātā lietotāja iespējas saņemt Pakalpojumu. ALDIS ieviests ar mērķi nodrošināt šādas funkcijas:

- 1) centralizēta aizsargāto lietotāju un pakalpojuma sniedzēju uzskaitē un precīza izmaksu kontrole;
- 2) elektroniska pakalpojuma sniegšanas finanšu kontrole un uzraudzība;
- 3) iespēja paplašināt aizsargāto lietotāju loku, vienlaikus neierobežojot elektroenerģijas tirgotāju konkurenci.³

Ja aizsargātais lietotājs nav līgumslēdzējs, bet apakšlietotājs, kas ir persona, kurai nav sava elektroenerģijas līguma, bet tā ir reģistrējusies pie elektroenerģijas tirgotāja kā galalietotāja (daudzdzīvokļu māju pārvaldnieki, īpašnieki, u.c.) elektroenerģijas līguma lietotājs, Pakalpojumu var saņemt saskaņā ar galalietotāja noslēgto līgumu. Šādā gadījumā aizsargātais lietotājs, izņemot trūcīgu vai maznodrošinātu māsaimniecību (personu), par kuru Pakalpojuma saņemšanai nepieciešamos datus sniedz pašvaldība, piesakās Pakalpojuma saņemšanai pie līgumslēdzēja (galalietotāja) izvēlētā elektroenerģijas tirgotāja.⁴

Šobrīd spēkā esošais regulējums paredz, ka aizsargātais lietotājs, kura elektroenerģijas tirgotājs nenodrošina Pakalpojumu, drīkst vienpusēji izbeigt līgumu bez līguma pirmstermiņa izbeigšanas maksas, iesniedzot elektroenerģijas tirgotājam apliecinājumu par atbilstību aizsargātā lietotāja statusam, kas noteikts saskaņā ar Noteikumu 23. punktu.⁵

Vienlaikus, tiesībsargs secina, ka šis noteikums neattiecas uz tiem aizsargātajiem lietotājiem, kas nav līgumslēdzēji un saņem Pakalpojumu kā apakšlietotāji, tādējādi izveidojoties situācijai, kurā apakšlietotāji, pie kā pieskaitāmi daudzdzīvokļu māju iedzīvotāji, pašvaldību sociālo dzīvokļu īrnieki, u.c., nav apveltīti ar tiesībām vienpusēji izbeigt līgumu, gadījumā, ja elektroenerģijas tirgotājs nekvalificējās Pakalpojuma sniegšanai vai to nenodrošina brīvprātīgi, jo tieši

³ Ministru kabineta noteikumu "Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumi" projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija);

⁴ Noteikumu 17.,18.punkts;

⁵ Noteikumu 4.² punkts;

elektroenerģijas galalietotājs (nevis aizsargātais lietotājs) ir tā persona, kura pēc saviem ieskatiem nosaka, ar kuru elektroenerģijas tirgotāju tiks noslēgts elektroenerģijas tirdzniecības līgums.

Ņemot vērā minēto, faktiski dzīvē ne visi aizsargātie lietotāji var saņemt maksas samazinājumu. Pakalpojumu obligātā kārtā nodrošina tikai tie elektroenerģijas tirgotāji, kuri sniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu vairāk nekā desmit tūkstošiem mājsaimniecības lietotāju, savukārt pārējie Pakalpojumu sniedz brīvprātīgi. Tātad tie aizsargātie lietotāji, kuriem pēc būtības no likuma izriet tiesības saņemt maksas samazinājumu, bet nav tiešie elektroenerģijas tirdzniecības līguma slēdzēji, kā apakšlietotāji, nevar saņemt atbalstu, ja galalietotājs (mājas īpašnieks, pārvaldnieks, u.c.), kas ir tiešais līgumslēdzējs, brīvā elektroenerģijas tirgus ietvaros ir izvēlējis tādu elektroenerģijas tirgotāju, kas Pakalpojumu nesniedz.

[4] Izskatot pārbaudes lietu, tiesībsargs lūdza Klimata un enerģētikas ministriju (turpmāk – Ministrija), kā kompetento valsts iestādi klimata politikas un enerģētikas jomā, sniegt situācijas skaidrojumu, tajā skaitā un ne tikai, lūdzot skaidrot, kā var tikt nodrošinātas tiesības saņemt maksas samazinājumu tiem aizsargātajiem lietotājiem, kuri nav elektroenerģijas tirdzniecības līguma slēdzēji, bet apakšlietotāji (daudzdzīvokļu iedzīvotāju, sociālo dzīvokļu īrnieki, u.c.).

Ministrija sniedza skaidrojumu, norādot, ka Noteikumu 4.² punktā noteiktās aizsargātā lietotāja tiesības vienpusēji izbeigt līgumu ar elektroenerģijas tirgotāju, kurš nenodrošina Pakalpojumu, ir tieši piemērojama tikai tiem aizsargātajiem lietotājiem, kuriem tiek veikta individuāla patērētās elektroenerģijas uzskaitē, un kuriem noslēgts individuāls elektroenerģijas tirdzniecības līgums noteiktā objektā. Attiecībā uz aizsargātajiem lietotājiem, kuri elektroenerģiju patērē elektroenerģijas apakšlietotāja statusā un kuri deleģējuši elektroenerģijas tirdzniecības līgumu slēgt juridiskai personai, attiecīgā Noteikumos ietvertā norma nav tieši attiecināma, jo aizsargātais lietotājs nav faktiskais lēmuma pieņēmējs par elektroenerģijas tirdzniecības līguma slēgšanu. Gadījumos, kad elektroenerģijas tirdzniecības līguma slēgšana ir deleģēta juridiskai personai, piemēram, nama pārvaldniekam vai dzīvokļu īpašnieku biedrībai, attiecīgajai juridiskajai personai ir tiesības izvērtēt, vai elektroenerģijas tirgotājs, ar ko tiek slēgts elektroenerģijas tirdzniecības līgums, nodrošina Pakalpojumu.

Elektroenerģijas tirgus Latvijā darbojas brīvā tirgus apstākļos, līdz ar to Ministrija norāda, ka tā neiejaucas un neietekmē tirgus dalībnieku pieņemtos lēmumus attiecībā uz elektroenerģijas tirdzniecību un līgumos ietvertajiem nosacījumiem, tostarp, Ministrijas kompetencē nav veikt izvērtējumu par to, vai namu pārvaldnieki, slēdzot elektroenerģijas tirdzniecības līgumus ar

noteiktiem elektroenerģijas tirgotājiem, ir pieņēmuši sociāli atbildīgu lēmumu un izvērtējuši pārvaldītajos objektos esošās māsaimniecības.

Pakalpojums tiek sniegts automātiski tā administrēšanai izmantojot ALDIS un to ir iespējams nodrošināt tikai tiem elektroenerģijas tirgotājiem, kuri ir pievienojušies sistēmai. Ministrija norāda, ka noteiktu datu integrēšanas izstrādes datu apmaiņai starp ALDIS un elektroenerģijas tirgotāja informācijas sistēmu ir finansiāli ietilpīgs process. Pakalpojumu ir pienākums sniegt obligāti tikai tiem elektroenerģijas tirgotājiem, kuri sniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu vairāk nekā desmit tūkstošiem māsaimniecības lietotāju, pārējiem to darot brīvprātīgi. Attiecīgā pieeja ieviesta, izvērtējot administratīvo izmaksu samērīgumu pret tiem elektroenerģijas tirgotājiem, kas elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu nodrošina mazam māsaimniecības lietotāju skaitam vai nodrošina to tikai juridiskajiem lietotājiem.⁶

[5] Latvijā kopumā šobrīd reģistrēti vairāk kā 160 tūkstoši aizsargāto lietotāju. Saskaņā ar Biroja sniegto informāciju 2023.gadā vidējais aizsargāto lietotāju skaits, kuri saņēma ikmēneša Pakalpojumu, bija 89 531 lietotāju, tostarp 22 599 personas ar I grupas invaliditāti un bērni ar invaliditāti, 32 875 trūcīgās un maznodrošinātās personas un ģimenes, 34 057 daudz bērnu ģimenes. Savukārt 2024.gada pirmajos trīs mēnešos vidējais aizsargāto lietotāju skaits, kuri saņēmuši Pakalpojumu, ir 92 319 lietotāju, tostarp 23 413 personas ar I grupas invaliditāti un bērni ar invaliditāti, 34 709 trūcīgās un maznodrošinātās personas un ģimenes, 34 197 daudz bērnu ģimenes. Vienlaikus Ministrija norādījusi, ka pastāv aizsargātie lietotāji, kuri atbilst vairākām aizsargātā lietotāja kategorijām un kuri saņem summētu ikmēneša aizsargātā lietotāja atbalstu, līdz ar to precīzs aizsargāto lietotāju skaits, kas nesaņem aizsargātā lietotāja atbalstu, nav identificējams.⁷ Gan Ministrija, gan Birojs norāda, ka ir saņemti iesniegumi no aizsargātajiem lietotājiem, kas faktiski nesaņem aizsargātā lietotāja atbalstu, lūdzot šo situāciju atrisināt.

Pakalpojumu šobrīd nodrošina četri elektroenerģijas tirgotāji – akciju sabiedrība “Latvenergo” ar elektroenerģijas tirdzniecības zīmolu “Elektrum”, sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Tet”, sabiedrība ar ierobežotu atbildību “ENEFIT” un valsts akciju sabiedrība “Latvijas Dzelzceļš”. Sarunas par Pakalpojuma sniegšanu un pievienošanu ALDIS uzsākuši arī tādi elektroenerģijas tirgotāji kā akciju sabiedrība “Virši-A” un sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Alexela”. Ministrijas ieskatā, šāda situācijas attīstība norāda uz šo komersantu sociālo atbildību un uz to, ka brīvprātības princips

⁶ Ministrijas 25.03.2024. atbilde tiesībsargam “Par aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu” Nr. 1-13/548

⁷ Turpat;

korelācijā ar aizsargāto lietotāju tiesībām mainīt elektroenerģijas tirgotāju bez līguma laušanas maksas, kopumā rada efektīvu komersantu motivācijas modeli.⁸

No publiski pieejamiem datiem šobrīd kopumā ir reģistrēti 52 elektroenerģijas tirgotāji, kas var sniegt elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu. No tiem pakalpojumu aktīvi uzsākuši sniegt 28 tirgotāji,⁹ savukārt mājsaimniecības apkalpo tikai 9 elektroenerģijas tirgotāji¹⁰. No minētajiem datiem secināms, ka lielākā daļa elektroenerģijas tirgotāju apkalpo juridiskas personas, savukārt no 9 elektroenerģijas tirgotājiem, kuri šobrīd apkalpo mājsaimniecības, tikai 4 nodrošina Pakalpojuma īstenošanu.

Ņemot vērā skaitliski sniegto informāciju, tiesībsargs secina, ka lai gan kopumā Latvijā šobrīd ir reģistrēti vairāk kā 160 tūkstoši aizsargāto lietotāju, ievērojama daļa, proti, vairāk kā 50 tūkstoši aizsargāto lietotāju, Pakalpojumu faktiski nesaņem. Vienlaikus nav identificēts to aizsargāto lietotāju skaits, kuri nesaņem maksas samazinājumu, jo ir elektroenerģijas apakšlietotāja statusā.

Tiesībsarga vērtējums

[6] Aizsargātā lietotāja un Pakalpojuma regulējums tika ieviests 2015.gadā ar mērķi izveidot pastāvīgu instrumentu, kas nodrošinātu sociāli neaizsargātajām personām atbalstu pēc elektroenerģijas cenu kāpuma, ko prognozēja līdz ar brīvā elektroenerģijas tirgus atvēršanu. Tātad Pakalpojums pēc būtības nosaka finansiālu atbalstu un bez šī atbalsta pašam Pakalpojumam nav jēgas. Tas praktiski izpaužas kā sociāla atbalsta instruments, kas piesaistīts elektroenerģijas tirgotāju sniegtajam pamatpakalpojumam un būtībā ir no valsts budžeta finansēts atvieglojums tieši elektroenerģijas lietotājiem (nevis pakalpojums Patērētāju tiesību aizsardzības likuma izpratnē). Uzsākot īstenot elektroenerģijas tirgus pilnīgas liberalizācijas pasākumus, ņemot vērā elektroenerģijas cenu pieauguma riskus, bija jārada sociālā atbalsta instruments, kas aizsargātu noteiktus elektroenerģijas lietotājus no elektroenerģijas cenas pieauguma, kas tieši var atstāt ietekmi uz šo personu maksātspēju un ietekmēt viņu vispārējo sociālo stāvokli.¹¹

Sociālās palīdzības mērķis ir sniegt materiālu atbalstu trūcīgai, maznodrošinātai vai krīzes situācijā nonākušai ģimenei vai personai, lai nodrošinātu tās pamatvajadzības un veicinātu darbaspējīgas personas līdzdarbību savas situācijas uzlabošanā¹². No Satversmes 110.panta un Latvijas

⁸ Ministrijas 25.03.2024. atbilde tiesībsargam "Par aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu" Nr. 1-13/548;

⁹ [Reģistrēto elektroenerģijas, dabasgāzes tirgotāju darbības statuss](#)

¹⁰ [Elektroenerģijas tirgus mājsaimniecībām](#)

¹¹ [2014.gada 18.septembra grozījumu Elektroenerģijas tirgus likumā anotācija](#)

¹² Satversmes tiesas 2020.gada 16.jūlija spriedumus lietā Nr.2019-25-03;

starptautiskajām saistībām citastarp izriet valsts pozitīvais pienākums izveidot un uzturēt sistēmu, kas vērsta uz ģimenes sociālo un ekonomisko aizsardzību.¹³

Tiesībsargs secina, ka aizsargātā lietotāja atbalsts ir vērtējams kā pamata sociālās palīdzības veids, kura būtība sakrīt arī ar mājokļa pabalsta institūtu - materiāls atbalsts ar mājokļa lietošanu saistīto izdevumu segšanai, kuru starpā ir arī izdevumi par elektroenerģiju.¹⁴ Jau laikā, kad vēl nebija ieviests aizsargātā lietotāja atbalsts, valsts vidējā termiņa budžetā bija paredzēti finanšu līdzekļi kā valsts līdzfinansējums pašvaldībām dzīvokļa pabalsta līdzfinansēšanai, kam bija jākalpo identisku mērķu sasniegšanai.¹⁵

Ņemot vērā augstāk minēto, tiesībsargs secina, ka aizsargātā lietotāja atbalsts ir tieši attiecināms uz Satversmes 109.pantu, kas noteic, ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.

[7] Īstenojot sociālās tiesības, likumdevējs bauda plašu rīcības brīvību, ciktāl tā saprātīgi saistīta ar valsts ekonomisko situāciju, tomēr šī rīcības brīvība nav neierobežota.¹⁶ Tātad, ja valsts īpaša sociālā nodrošinājuma iespēju ir paredzējusi likumā, Satversmes 109.pants prasa, lai valsts rīcība šajā jautājumā atbilstu no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, tostarp tiesiskās vienlīdzības principam, kas ietilpst Satversmes 91.panta pirmā teikuma tvērumā.¹⁷

Satversmes 91. pants noteic, ka "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas". Satversmes tiesa spriedumos vairākkārt norādījusi, ka no Satversmes 91. panta izriet tiesiskās vienlīdzības princips, kas liek vienādi izturēties pret personām, kuras ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Atšķirīga attieksme pret šādām personām pieļaujama vienīgi tad, ja tai ir saprātīgs un objektīvs pamats.¹⁸ Vienlaikus Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Tikai tad, ja tiek konstatēts, ka tam ir objektīvs un saprātīgs pamats, vienlīdzības princips pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas

¹³ Satversmes tiesas 2005.gada 4.novembra spriedums lietā Nr.2005-09-01;

¹⁴ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 35.panta pirmās daļas 2.punkts, trešā daļa;

¹⁵ [2014.gada 18.septembra grozījumu Elektroenerģijas tirgus likuma anotācija](#)

¹⁶ Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. 2006-07-01 13. – 14. punkts;

¹⁷ Satversmes tiesas 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr.2016-11-01 14.punkts;

¹⁸ Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18- 0106 secinājumu daļas 13. punkts;

atrodas vienādos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos.¹⁹

[8] Tiesiskās vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Ņemot vērā minēto, ir nepieciešams vērtēt iespējamu **Satversmes 91.panta pirmā teikuma pārkāpumu**, noskaidrojot:

- 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;
- 2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;
- 3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;
- 4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (samērīguma tests).²⁰

[9] Satversmes tiesa ir atzinusi, ka divas situācijas nekad nav pilnīgi identiskas. Salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viena vai vairākas kopīgas pazīmes ar pārbaudāmo situāciju. Vērtējot, vai vienlīdzīgas attieksmes princips tiek ievērots, noteicošais ir tas, vai vairākas personu grupas vieno kopīga un būtiska tām piemītoša pazīme. Lai noskaidrotu, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno šīs grupas vienojošo pazīmi.²¹

Vērtējot lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, tiesībsargs ir secinājis, ka likumdevējs, ieviešot Pakalpojumu, ir radījis tiesisku mehānismu, kurā konkrēti noteiktām, sociāli mazaizsargātām personu grupām tiek piešķirts atbalsts elektroenerģijas rēķinu apmaksā (maksas samazinājums), tādējādi, cik vien tas iespējams, cenšoties pasargāt šīs personu grupas no sociāli nelabvēlīgas ietekmes elektroenerģijas cenu kāpuma rezultātā vai enerģētiskās nabadzības.

Elektroenerģijas tirgus likums par aizsargājamiem lietotājiem ir noteicis šādas sociāli mazaizsargātas grupas: 1) trūcīga vai maznodrošināta ģimene (persona); 2) daudz bērnu ģimene; 3) ģimene

¹⁹ Turpat

²⁰ Satversmes tiesas 2020.gada 2. novembra sprieduma lietā Nr.2020-14-01 8.punkts

²¹ Satversmes tiesas 2015.gada 23. novembra sprieduma lietā Nr.2015-10-01 17.punkts

(persona), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti; 4) persona ar 1. invaliditātes grupu, kura izlieto elektroenerģiju savā mājāsaimniecībā pašas vajadzībām (galapatēriņam) vai tās aizgādnis.

Tiesībsarga ieskatā, piederība aizsargātā lietotāja statusam ir kritērijs, kas nostāda personas vienādos un salīdzināmos apstākļos, proti, ir tiesīgas saņemt aizsargātā lietotāja atbalstu. Savukārt aizsargātie lietotāji, kuriem faktiski ir iespējams saņemt likumā noteikto maksas samazinājumu pret tiem aizsargātajiem lietotājiem, kuri ir tiesīgi šo atbalstu saņemt, bet faktiski nevar nesaņemt, jo elektroenerģijas galalietotāja (dzīvojamās mājas īpašnieka, pārvaldnieka, u.c.) izvēlētais elektroenerģijas tirgotājs, nekvalificējas Pakalpojuma sniegšanai vai to nenodrošina brīvprātīgi, atrodas salīdzināmos apstākļos.

[10] Aizsargātais lietotājs, kura elektroenerģijas tirgotājs nenodrošina Pakalpojumu, drīkst vienpusēji izbeigt līgumu bez līguma pirmstermiņa izbeigšanas maksas.²² Šāds regulējums nodrošina aizsargātā lietotāja tiesības brīvā elektroenerģijas tirgus ietvaros brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju, kurš nodrošina Pakalpojumu.

Savukārt, kā jau noskaidrots, ja aizsargātais lietotājs nav līgumslēdzējs, bet ir elektroenerģijas apakšlietotājs, Pakalpojumu tas var saņemt saskaņā ar galalietotāja noslēgto līgumu.²³ Šis nosacījums attiecas tikai uz tiem aizsargātajiem lietotājiem, kuru galalietotāju (mājas pārvaldnieka, īpašnieka, pašvaldības, u.c.) noslēgtais līgums ir ar tādu elektroenerģijas tirgotāju, kas nodrošina Pakalpojumu obligātā vai brīvprātīgā kārtā.

Attiecīgi aizsargātajiem lietotājiem, kuri ir tiešie elektroenerģijas tirdzniecības līguma slēdzēji, tiesiskais regulējums paredz labvēlīgas sekas, proti, var brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju, kurš nodrošina Pakalpojumu vai vienpusēji pārtraukt līgumu, ja Pakalpojums netiek nodrošināts. Savukārt, aizsargātajiem lietotājiem, kuri nav tiešie elektroenerģijas līguma slēdzēji, bet apakšlietotāji, un galalietotājs ir izvēlējis tādu elektroenerģijas tirgotāju, kas Pakalpojumu nesniedz, regulējums neparedz labvēlīgas sekas, jo vienpusēji pārtraukt elektroenerģijas līgumu nav iespējams. Līdz ar to, **apstrīdētais regulējums, kas nosaka pienākumu obligāti nodrošināt Pakalpojumu tikai tiem elektroenerģijas tirgotājiem, kuri sniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu vairāk nekā desmit tūkstošiem mājāsaimniecības lietotāju, lai gan ir neitrāls, veido atšķirīgu attieksmi pret aizsargātajiem lietotājiem, kuri ir elektroenerģijas apakšlietotāji un viņu**

²² Noteikumu 2., 4.² punkts;

²³ Noteikumu 18.punkts;

dzīvojamās mājas galalietotājs (īpašnieks, pārvaldnieks, u.c.) brīvā elektroenerģijas tirgus ietvaros nav noslēdzis līgumu ar tādu elektroenerģijas tirgotāju, kas nodrošina Pakalpojumu.

[11] Vērtējot apstrīdētā regulējuma pieņemšanu, nav šaubu, ka 2014.gada 18.septembra grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā, ar kuriem tika ieviests aizsargātā lietotāja institūts, gan 2020.gada 30.janvāra pieņemtie grozījumi Elektroenerģijas tirgus likuma 33¹. pantā ir pieņemti Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, izsludināti un publiski pieejami atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tā arī nav šaubu, ka gan Noteikumi, gan 2022.gada 13.decembrī pieņemtie Grozījumi tajos, ar kuriem paplašināts elektroenerģijas tirgotāju loks, kuriem ir pienākums sniegt aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu, vienlaikus nenosakot par pienākumu Pakalpojumu sniegt visiem elektroenerģijas tirgotājiem, ir pieņemti Satversmē un Ministru kabineta iekārtas likuma noteiktajā kārtībā, jo šādu deleģējumu jau vēsturiski ir paredzējis Elektroenerģijas tirgus likuma 33.¹ pants. Tie ir izsludināti un publiski pieejami atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas. Tādējādi **apstrīdētā regulējuma radītā atšķirīgā attieksme ir noteikta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.**

[12] Lai noskaidrotu, vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, jāpārbauda, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (samērīguma tests).

Satversmes tiesas nolēmumos atzīts, ka par atšķirīgas attieksmes attaisnojumu var kalpot ne tikai Satversmes 116. pantā minētie leģitīmie mērķi (citu konstitucionāla ranga vērtību aizsardzība), bet arī jebkuri citi saprātīgi mērķi. Satversmes tiesa ir uzsvērusi arī to, ka nozīme ir nevis vispārīgajam apstrīdētā regulējuma mērķim, bet gan tieši ar šo regulējumu radītās atšķirīgās vai vienādās attieksmes leģitīmajam mērķim. Lai noskaidrotu, vai leģitīmais mērķis pastāv, jāanalizē apstrīdētās normas izdevēja saprātīga argumentācija, kas vērsta uz atšķirīgās attieksmes attaisnošanu.²⁴

[12.1] Ieviešot aizsargātā lietotāja atbalsta institūtu 2014.gadā pārejas periodā līdz 2016.gada 1.janvārim pienākums nodrošināt Pakalpojumu bija paredzēts tikai AS „Latvenergo”, taču no 2016.gada 1.janvāra līdz 2021.gadam 1.jūnijam Pakalpojumu nodrošināja elektroenerģijas tirgotājs, kurš tiek izvēlēts publiska konkursa kārtībā. Vēsturiski konkursa rezultātā kādam no

²⁴ Grāmatžurnāls “Latvijas Republikas Satversmes 91.pants”, 51.-52.lpp.

konkurējošā tirgū esošajiem tirgotājiem tik piešķirtas tiesības veikt šādu īpašu sociālu pakalpojumu, ko finansē ar publiskiem līdzekļiem.²⁵

Pamatojoties uz 2020.gada 1.janvāra grozījumiem Elektroenerģijas tirgus likuma 33.¹ pantā, kuri cita starpā izslēdza nosacījumu, ka Pakalpojuma pasūtījumu organizē ministrija, publiska konkursa kārtā izraugoties tikai vienu elektroenerģijas tirgotāju, kurš nodrošina Pakalpojuma sniegšanu ar viszemāko valsts budžeta līdzfinansējumu laikā uz diviem gadiem, 2021.gada 1.jūnijā tika pieņemti Noteikumi, kas paredzēja, ka turpmāk elektroenerģijas tirgotājs Pakalpojumu varēja sniegt brīvprātīgi. Savukārt ar 2022.gada 13.decembrī pieņemtajiem Grozījumiem pieņemts, ka Pakalpojumu sniedz daļēji obligātā, daļēji brīvprātīgā kārtībā.

Pētot vēsturisko regulējumu, tiesībsargs secina, ka neatkarīgi no tā, vai Pakalpojuma sniedzēju izvēlējās publiskā konkursā vai pēcāk brīvprātības principa ietvaros, tāpat kā šobrīd, arī vēsturiski tie aizsargātie lietotāji, kuri bija elektroenerģijas apakšlietotāja statusā un nebija elektroenerģijas tirdzniecības līguma tiešais slēdzējs, varēja nokļūt situācijā, kurā nav iespējams saņemt tiem pienākošo valsts atbalstu, ja galalietotājs bija noslēdzis līgumu ar tādu elektroenerģijas tirgotāju, kas Pakalpojumu nenodrošina.

[12.2] Noskaidrojot, vai pastāv leģitīms mērķis atšķirīgajai attieksmei starp aizsargātajiem lietotājiem, nepieciešams vērtēt likumdevēja (plašākā nozīmē) gribu, pieņemot pēdējos Grozījumus, ar kuriem noteikts spēkā esošais regulējums. Grozījumu anotācijā ir norādīts, ka vēsturiskā Pakalpojuma sniegšanas, saņemšanas un uzraudzības sistēma bija administratīvi smagnēja gan aizsargātajiem lietotājiem, gan Pakalpojuma sniedzējam, tāpat tā bija pretrunā ar brīvā elektroenerģijas tirgus principiem, kad aizsargātais lietotājs var brīvi izvēlēties sev piemērotāko elektroenerģijas tirgotāju, vienlaikus saņemot Pakalpojumu.²⁶

Grozījumu mērķis bija ieviest risinājumu, kuram jānodrošina aizsargāto lietotāju statusa atbilstības un Pakalpojuma sniedzēju uzskaites datu kontrole, vienlaikus mazinot administratīvās izmaksas un radot elastīgu sistēmu Pakalpojuma sniedzēju un saņēmēju skaita palielināšanai, enerģētiskās

²⁵ 2014.gada 18.septembra grozījumu Elektroenerģijas tirgus likumā anotācija. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/0B5C39816DF7C695C2257D4F0040AAD3?OpenDocument>

²⁶ 2022.gada 13.decembra Ministru kabineta noteikumu Nr.789 "Grozījumi Ministru kabineta 2021. gada 1. jūnija noteikumos Nr. 345 "Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumi" projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)

nabadzības risku mazināšanai un precīzai, efektīvai valsts budžeta līdzekļu kontrolei, vienlaikus veicinot digitalizācijas procesu ieviešanu valsts pārvaldes un pašvaldību darbībā.

Ņemot vērā minēto, tiesībsargam nav šaubu, ka likumdevējs ir vēlējis ieviest tādu tiesisku mehānismu, kurā pēc iespējas vairāk aizsargātie lietotāji faktiski var saņemt aizsargātā lietotāja atbalstu brīvā tirgus ietvaros, izvēloties sev piemērotāko elektroenerģijas tirgotāju. Vienlaikus vērtējams, vai likumdevējs ir apzināti pieļāvis atšķirīgu attieksmi starp aizsargātajiem lietotājiem un vai to bija iespējams novērst Grozījumu izstrādes gaitā.

Grozījumu noteikumu izstrādes laikā Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk - Regulators) divas reizes iesniedza iebildumus, norādot, ka viens no Elektroenerģijas tirgus likuma mērķiem ir nodrošināt visiem elektroenerģijas lietotājiem tiesības brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju. Attiecīgi aizsargātā lietotāja tiesības viena elektroenerģijas tirdzniecības līguma ietvaros saņemt Pakalpojumu ir skatāmas kontekstā ar likuma mērķi, kamēr vien šajā likumā nav noteikti tirgotāja izvēles ierobežojumi. Regulatora ieskatā, Grozījumu noteikumu projektam bija jābūt vērstam uz to, lai nodrošinātu Elektroenerģijas tirgus likumā noteiktās lietotāja, tostarp aizsargātā lietotāja, tiesības brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju un saņemt Pakalpojumu. Tas ir, Grozījumu noteikumu projektā būtu bijis jāparedz iespēja aizsargātajam lietotājam jebkura spēkā esoša elektroenerģijas tirdzniecības līguma ietvaros saņemt Pakalpojumu, nevis tikai tāda elektroenerģijas tirdzniecības līguma ietvaros, kas noslēgts ar elektroenerģijas tirgotāju, kurš sniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu vairāk nekā desmit tūkstošiem māsaimniecības lietotāju.

Turklāt Regulators norādīja, ja aizsargātais lietotājs nevarēs saņemt Pakalpojumu jebkura spēkā esoša elektroenerģijas tirdzniecības līguma ietvaros, tiks ierobežotas arī apakšlietotāja tiesības saņemt Pakalpojumu, jo tas atbilstoši Grozījumu noteikumu projektam Pakalpojumu varēs saņemt tikai tādā gadījumā, ja gala lietotājs būs izvēlējis elektroenerģijas tirgotāju, kurš ir Pakalpojuma sniedzējs. Attiecīgi tiks ierobežotas arī tāda lietotāja tiesības brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju, kuram ir apakšlietotāji, kuri ir aizsargātie lietotāji. Līdz ar to Grozījumos būtu bijis jānosaka visu elektroenerģijas tirgotāju, kuri sniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu māsaimniecības lietotājiem, pienākums sniegt arī Pakalpojumu. Papildus Regulators norādīja

ieteikumus, kas varētu mazināt administratīvo slogu, kas saistīts ar Noteikumos noteikto kārtību, kādā tiek nodrošināta Pakalpojuma informācijas aprīte.²⁷

Regulatora iebildums netika saskaņots, norādot, ka no uzņēmējdarbības veicināšanas viedokļa nav samērīgi mazajam elektroenerģijas tirgotājam uzlikt par pienākumu nodrošināt Pakalpojumu, kas būtu saistīts ar mazā elektroenerģijas tirgotāja nesamērīgajām izmaksām informācijas tehnoloģijas sistēmas (IT) pielāgošanai un traucētu jaunu tirgus dalībnieku ienākšanai tirgū. Turklāt, mazajam tirgotājam aizsargāto lietotāju skaits var būtiski mainīties, radot situāciju, ka vienā brīdī nav aizsargāto lietotāju vai to skaits ir neproporcionāli mazs. Tāpat regulējums neliedz tirgotājam pašam pieņemt lēmumu sniegt Pakalpojumu vai aizsargātajam lietotājam izvēlēties bez maksas citu elektroenerģijas tirgotāju, kas sniegtu Pakalpojumu.²⁸

Arī uz tiesībsarga informācijas pieprasījumu Ministrija norādīja, ka attiecīgā pieeja Pakalpojuma sniegšanā izvēlēta, izvērtējot valsts rīcībā esošos finanšu un administratīvos resursus, kā arī, izvērtējot administratīvo izmaksu samērīgumu pret tiem elektroenerģijas tirgotājiem, kas elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu nodrošina mazam mājsaimniecības lietotāju skaitam vai nodrošina to tikai juridiskajiem lietotājiem. Galalietotājam ir tiesības izvēlēties, vai elektroenerģijas tirgotājs, ar ko tiek slēgts elektroenerģijas tirdzniecības līgums, nodrošina Pakalpojumu.²⁹

Ņemot vērā augstāk minēto, tiesībsargs secina, ka **Grozījumu izstrādes laikā atšķirīga attieksme starp aizsargātajiem lietotājiem ir identificēta, vienlaikus apzināti pieļauta.**

[12.3] Par leģitīmiem (saprātīgiem) mērķiem, kuru dēļ var tikt noteikta atšķirīga attieksme pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, vai vienāda attieksme pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, ir atzīti ne tikai Satversmes 116.pantā noteiktie, bet citastarp atzīti arī citi mērķi: citu cilvēku tiesību aizsardzība; demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība; sabiedrības drošības aizsardzība; sabiedrības labklājības aizsardzība; sabiedrības interešu aizsardzība; valsts budžeta intereses vai valsts sociālā budžeta nodrošināšana; sociālās aizsardzības sistēmas ilgtspējība; valsts valodas lietojuma stiprināšana; saprātīgas pārejas no iepriekšējā tiesiskā regulējuma uz jauno tiesisko regulējumu noteikšana.³⁰

²⁷ [Regulatora 06.09.2022. iebildumi](#)

²⁸ [Izziņa 22-TA-2220: Noteikumu projekts \(Grozījumi\)](#)

²⁹ Ministrijas 25.03.2024. atbilde tiesībsargam "Par aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu" Nr. 1-13/548

³⁰ Grāmatžurnāls "Latvijas Republikas Satversmes 91. pants", 52.lpp.

Tiesībsargs secina, ka mērķis likumdevēja pieļautajai atšķirīgajai attieksmei starp aizsargātajiem lietotājiem ir elektroenerģijas tirgus attīstība un brīva konkurence starp visiem elektroenerģijas tirgotājiem, kas ietekmē sabiedrības intereses brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju. Lai sasniegtu mērķi un spētu nodrošināt apstākļus, kuros arī mazajiem elektroenerģijas tirgotājiem, kuri nodrošina elektroenerģijas tirdzniecību nelielam skaitam mājsaimniecību un/vai tikai juridiskām personām, ir iespēja pievienoties un konkurēt elektroenerģijas tirgū, ieviests veids, kā samazināt vai atteikties no izmaksām informācijas tehnoloģiju sistēmas pielāgošanai ALDIS, proti, ja tirgotājs nesniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu vairāk kā desmit tūkstošiem mājsaimniecību, tam ir tiesības nesniegt Pakalpojumu, vienlaikus saglabājot iespēju piedalīties elektroenerģijas tirgū.

Nav šaubu, ka elektroenerģijas tirgotājiem ir tiesības Latvijā brīvā tirgus apstākļos nodarboties ar komercdarbību, un atšķirīgas attieksmes starp aizsargātajiem lietotājiem pamatā ir tieši valsts intereses un politiskās izšķiršanās jautājums nodrošināt elektroenerģijas tirgotājiem brīvu pieeju un pēc iespējas lielāku konkurenci elektroenerģijas brīvā tirgus apstākļos, kas ietekmē sabiedrības intereses saņemt elektroenerģiju, konkrētajā gadījumā atzīstams kā **legitīms mērķis atšķirīgās attieksmes pastāvēšanā starp aizsargātajiem lietotājiem. Vienlaikus vērtējams, vai likumdevējam bija iespēja noteikt alternatīvus veidus, kā aizsargātais lietotājs var saņemt valsts atbalstu maksas samazinājumam.**

[13] Samērīgums tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā nozīmē, ka labumam, ko sabiedrība iegūst no atšķirīgas attieksmes pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, vai vienādas attieksmes pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, ir jābūt lielākam nekā zaudējumam, ko cieš tās personas, kuras atrodas nelabvēlīgākajā no abām situācijām.

Lai izvērtētu, vai tiesību norma, kas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret personām, atbilst samērīguma principam, Satversmes tiesa noskaidro:

- 1) pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti legítimā mērķa sasniegšanai;
- 2) otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t. i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) treškārt, vai likumdevēja darbība ir samērīga jeb atbilstoša, t. i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.³¹

[13.1] Ar mērķi aizsargāt tos elektroenerģijas tirgotājus, kas nodrošina elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu nelielam skaitam mājsaimniecību un/vai apkalpo juridiskas personas, lai neierobežotu šo tirgotāju konkurētspēju brīvā elektroenerģijas tirgus apstākļos, likumdevējs ir radījis tādu tiesisko mehānismu, kas pieļauj mazajiem elektroenerģijas tirgotājiem nodrošināt Pakalpojumu brīvprātīgi. **Līdz ar to likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai**, jo ļauj iespēju pašam elektroenerģijas tirgotājam izlemt par komercdarbību saistītu jautājumu risināšanas metodēm, virzieniem un iespējām sniegt Pakalpojumu, tajā skaitā lemt par administrēšanas izmaksām, kas saistītas ar pievienošanos ALDIS. Pat, ja elektroenerģijas tirgotājs izlemj nesniegt Pakalpojumu, tā konkurētspēja brīvi iesaistīties elektroenerģijas tirgū netiek ietekmēta.

Vienlaikus tiesībsargs vērš uzmanību uz elektroenerģijas tirgotāju izmaksām informācijas tehnoloģiju sistēmu integrācijā ar ALDIS. Kā to norāda Ministrija, attiecīgās izmaksas ir atkarīgas no elektroenerģijas tirgotāju rīcībā esošajām informācijas tehnoloģiju sistēmām un to tehniskajām iespējām, elektroenerģijas tirgotāju lietotāju skaita un integrācijas izstrādes pakalpojumu sniedzēju piedāvātajām pakalpojumu cenām. Konsultācijās ar elektroenerģijas tirgotājiem tika paustas aplēses par aptuveni 10 000 – 100 000 euro izmaksām.³² Ņemot vērā minēto, tiesībsarga ieskatā, administratīvā sloga ietekme pieņemta uz aptuvenu elektroenerģijas tirgotāju izmaksu pamatojuma, kas vērtējams kritiski.

Papildus tiesībsargs vērš uzmanību, ka pastāv datu platforma "Step", kas ir informācijas tehnoloģiju sistēma, kuras mērķis atbilstoši Elektroenerģijas tirgus likumam ir nodrošināt standartizētu un centralizētu datu apmaiņu un uzglabāšanu visiem elektroenerģijas tirgus dalībniekiem un sistēmas operatoriem. Datu platforma "Step" ļauj tirgus dalībniekiem runāt vienotā valodā, nodrošina caurspīdīgu un vienlīdzīgu datu pārvaldību, kā arī ātru, efektīvu datu apmaiņu, tādējādi vairojot nozares darbības efektivitāti un veidojot elektroenerģijas tirgu dinamiskāku un vieglāk pieejamu.³³ Tiesību aktu izstrādes gaitā vai Ministrijas sniegtajā skaidrojumā tiesībsargs nav radis skaidrojumu, vai šāda datu platforma var kalpot kā palīgs

³¹ Satversmes tiesas 2008.gada 29.aprīļa sprieduma lietā Nr.2007-25-01 11.punkts

³² Ministrijas 25.03.2024. atbilde tiesībsargam "Par aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu" Nr. 1-13/548

³³ [Datu platforma "Step"](#)

sistēmai ALDIS, iespējams, samazinot mazo elektroenerģijas tirgotāju izmaksas Pakalpojuma nodrošināšanā.

Pie tam kopš Grozījumu spēkā stāšanās 2022.gada 16.decembrī ir pagājis vairāk kā gads, bet, neskatoties uz aizsargāto lietotāju sūdzībām, nav apkopota informācija par to, cik liela ietekme šobrīd būtu uz elektroenerģijas tirgotājiem, ja Pakalpojums būtu obligātā kārtā jāsniedz visiem elektroenerģijas tirgotājiem, kas apkalpo māsaimniecības vai kādu ietekmi tas ir radījis aizsargātajiem lietotājiem, kuri faktiski maksas samazinājumu nesaņem.

[13.2] Vērtējot, vai ai apstrīdētās normas radītā atšķirīgā attieksme starp aizsargātajiem lietotājiem ir nepieciešama, proti, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, neatraujami jāņem vērā arī aizsargātā lietotāja atbalsts sociālās palīdzības un enerģētiskās nabadzības mazināšanas gaismā.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 13.jūlija Direktīvas 2009/72/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/54/EK atcelšanu 3.panta septītā daļa nosaka, ka dalībvalstis veic pasākumus, lai aizsargātu tiešos lietotājus un jo īpaši nodrošina pietiekamu aizsardzību neaizsargātiem lietotājiem. Ņemot vērā Eiropas Savienības enerģijas tirgu un sociālas vienlīdzības politikas virzienus, aizsargātā lietotāja instruments kalpo kā viens no pamatelementiem, lai uzskatītu, ka valsts nodrošina un veido tādu sociālu politiku, kas tieši sasniedz to indivīdu vajadzības, kuras ir jāaizsargā prioritāri.³⁴

Ieviešot aizsargātā lietotāja atbalsta mehānismu, likumdevējs izveidoja pastāvīgu, no valsts budžeta finansētu instrumentu, kas nodrošina sociāli neaizsargātajām personām atbalstu elektroenerģijas rēķinu apmaksai. Ņemot vērā minēto, pastāvot mazo elektroenerģijas tirgotāju brīvprātības principam izvēlēties sniegt Pakalpojumu, ja tas nekvalificējas Noteikumu 2.punktā minētajiem nosacījumiem, kad Pakalpojums jāsniedz obligāti, likumdevējam bija jāparedz veids, kā aizsargātajiem lietotājiem saņemt valsts sociālo atbalstu no budžeta līdzekļiem, kas pēc būtības tika apstiprināts, ieviešot aizsargātā lietotāja jēdzienu un Pakalpojumu.

Vērtējot, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē.³⁵ Nodrošinot brīvā elektroenerģijas tirgus darbību, likumdevējam bija jāparedz

³⁴ [2014.gada 18.septembra grozījumu Elektroenerģijas tirgus likumā anotācija](#)

³⁵ Satversmes tiesas 2014.gada 28.novembra sprieduma lietā Nr.2014-09-01 20.2.punkts

alternatīvs veids, kā aizsargājamiem lietotājiem, kas faktiski nesaņem elektroenerģijas rēķinu maksas samazinājumu, saņemt sociālo atbalstu, piemēram, izmaksājamu kompensāciju veidā, kas neietekmētu elektroenerģijas brīvā tirgus darbību, konkurenci un mazo elektroenerģijas tirgotāju piedalīšanos tajā. Pie tam šaubu par šādu alternatīvu veidu pastāvēšanu nevar būt, jo valsts ir atzinusi, ka aizsargātie lietotāji ir jāatbalsta. **Tātad legītīmo mērķi ir iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē ar citu alternatīvu sociālā atbalsta instrumentu. Vienlaikus alternatīvu līdzekļu izraudzīšanās legītīmā mērķa sasniegšanai ir likumdevēja kompetencē.**³⁶

Kā tas noteikts Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2019/944 (2019. gada 5. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES (pārstrādāta redakcija) (turpmāk – Direktīva) dalībvalstīm būtu jāveic neaizsargāto un enerģētiskās nabadzības skarto lietotāju aizsardzībai vajadzīgie pasākumi elektroenerģijas iekšējā tirgus kontekstā. Saskaņā ar 28.panta 2.punktu dalībvalstis veic atbilstīgus pasākumus, piemēram, paredzot sociālā nodrošinājuma pabalstus, lai neaizsargātiem lietotājiem nodrošinātu nepieciešamo apgādi [...] Šādi pasākumi nekavē tirgus efektīvu atvēršanu vai tirgus darbību.

[13.3] Vienlaikus tā kā Latvijā darbojas arī tādi elektroenerģijas tirgotāji, kuri elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu sniedz tikai juridiskām personām vai pat specifiskam juridisko personu lokam, šajā sakarā tiesībsargs secina, ka **elektroenerģijas tirgotāji, kas apkalpo tikai juridiskas personas, vērtējami kā atsevišķa elektroenerģijas tirgotāju kategorija, uz kuriem pilnībā varētu pieļaut atkāpi no pienākuma sniegt Pakalpojumu**, kas neietekmētu aizsargāto lietotāju tiesības saņemt Pakalpojumu, īpaši ņemot vērā, ka šobrīd no visiem reģistrētajiem elektroenerģijas tirgotājiem tikai 9 sniedz elektroenerģijas tirdzniecības pakalpojumu māsaimniecībām. Tādējādi tiktu radīts papildu veids, kā vienlaikus aizsargāt gan aizsargātos lietotājus, gan elektroenerģijas tirgotājus.

[14] Ministru kabinets jau 2016. gada 9. februārī, pieņemot Ministru kabineta rīkojumu Nr. 129 “Par Enerģētikas attīstības pamatnostādņēm 2016.-2020. gadam”, ir noteicis, ka nākotnes enerģētikas politika tiks veidota, balstoties uz konkrētiem pamatprincipiem, kuru starpā ir Enerģijas pieejamība lietotājiem ar salīdzinoši zemu ienākumu līmeni.³⁷ Savukārt 2020. gada 4. februārī ar rīkojumu Nr. 46 tika pieņemts politikas plānošanas dokuments “Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030. gadam”, kurā norādīts, ka ņemot vērā, ka pēc

³⁶ Satversmes tiesas 2011.gada 10.jūnija sprieduma lietā Nr.2010-69-01 14.2.punkts

³⁷ [Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2016.-2020. gadam](#)

elektroenerģijas tirgus liberalizācijas elektroenerģija vairs netiek subsidēta visiem elektroenerģijas lietotājiem, sociāli neaizsargātākajai sabiedrības daļai nepieciešams sniegt atbalstu, lai mazinātu cenu pieauguma iespējamo negatīvo ietekmi.

Tiesībsargs norāda, ka nav šaubu par Latviju kā sociāli atbildīgu valsti, kura ekonomisko iespēju robežās sniedz atbalstu enerģētikas nozarē tām mazaizsargāto personu grupām un uz enerģētikās nabadzības sliekšņa nonākušajām personām, kam atbalsts nepieciešams visvairāk. Vienlaikus tās pienākums ir turpināt uzlabot tiesisko regulējumu, lai novērstu nepilnības, kas palīdzētu sasniegt normatīvajos aktos un politikas plānošanas dokumentos izvirzītos mērķus.

Nemot vērā visu augstāk tiesībsarga vērtējumā norādīto, atšķirīgā attieksme starp aizsargājamiem lietotājiem, lai arī noteikta ar leģitīmu mērķi, nav pamatota un samērīga ar to, līdz ar to apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 91.un 109.pantam.

Tiesībsarga rekomendācijas

[15] Tiesībsargs, pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 25.panta pirmo un trešo punktu, pabeidz pārbaudes lietu Nr. 2024-20-17B ar rekomendāciju Ministru kabinetam **līdz 2025.gada 1.martam** nodrošināt tiesības visiem aizsargājamiem lietotājiem faktiski saņemt aizsargātā lietotāja atbalstu, ja tie nav tiešie elektroenerģijas tirdzniecības līguma slēdzēji, bet apakšlietotāji un galalietotājs (dzīvojamās mājas īpašnieks, pārvaldnieks, u.c.) nav izdarījis sociāli atbildīgu lēmumu, noslēdzot līgumu ar tādu elektroenerģijas tirgotāju, kam Pakalpojums jāsniedz obligāti vai to nodrošina brīvprātīgi.

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25. panta ceturto daļu atzinumam ir rekomendējošs raksturs. Līdz ar to atzinums nav pārskatāms vai pārsūdzams.

Tiesībsargs

Juris Jansons

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot piekļūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.